

ONTSLAG ? GEBLOKKEERD ?

Prangende problemen zowel voor de personeelsverantwoordelijke als voor U!

Steeds meer bedrijven schakelen daarom deskundigen in voor de outplacement procedure (bij ontslag) of voor carrière-counseling (bij blokkering).

Een consultant gespecialiseerd in top-management problemen staat U terzijde bij de voorbereiding en in alle fasen van de begeleiding.

Raadpleeg ons **tijdig** vrijblijvend.

Vòòr het te duur is voor U en te laat is voor hen!

V.V.O. Vlaamse Venootschap voor Outplacement

Lid van de Nationale Vereniging van Outplacement Bureau's

a **europa** outplacement network company

consulenten : Roger De Cadt
Jan P.M. Spaas
Clare Oliver
Frans Van Hoeck
Cécile André
Frieda Buyse
Etienne Van Aelst
Walter Ressler
Antwerpse steenweg 124
2630 Aartselaar
Tel : 03/8872077

V.V.O. Outplacement Int.
Leuvensteenweg 613
1930 Zaventem (Brussel)
Tel : 02/7594424

den
en
heuvel

hotel
restaurant
taverne

Seminariecentrum

Enjoy the difference!

ZAKENDINERS - BANKETTEN - ONTBIJTMEETINGS
PERSCONFERENTIES - VERGADERINGEN
RESIDENTIELE- EN DAGSEMINARIES

P.S. Als U echt 'The Difference' wil ervaren, bel ons dan meteen!

Geelsebaan 72-74
2460 Kasterlee

Tel. 014/85.04.97
Fax 014/85.04.96

Erik Schokkaert *

De economische wetenschap na 2000

Een optimistische visie

Dit artikel is een denkoefening over de toekomst van de economische wetenschap, die wordt gepresenteerd in de vorm van een aantal stellingen. De auteur zoekt naar trends binnen de hoofdstroom van wat nu "economie" wordt genoemd. De tijdshorizon bedraagt ongeveer twintig jaar en hij gaat ervan uit dat zich geen drastische structurele breuken zullen voordoen. In het licht van een ander basismodel van de economie (met asymmetrische informatie en onzekerheid) geeft de auteur een aantal stellingen over instituties, geschiedenis en de ontwikkeling van de economie tot een echte empirische wetenschap. Daarna worden enkele maatschappelijke uitdagingen besproken: de identiteit van de economie en de toepassing van het denkkader op macroproblemen. Tot besluit schetst de auteur de krachtlijnen van de nieuwe welvaartseconomie in dit nieuwe kader en de toekomst van het economisch onderzoek in Vlaanderen.

Inleiding

Het is natuurlijk onmogelijk de toekomst van de economische wetenschap op een *betrouwbare* manier te voorspellen. Na het verschijnen van het speciale nummer van de *Economic Journal* van januari 1991 is het zelfs niet meer mogelijk om een *originele* voorspelling te doen. In dat nummer heeft een hele reeks van eminente economen immers alle zinnige mogelijkheden reeds op een rijtje gezet. Toch blijft het interessant dat deze fantasierijke denkoefening over de toekomst ook in Vlaanderen eens wordt uitgetoetst, omdat nadenken over de toekomst helpt om een beter perspectief te krijgen op de dingen waarmee men voortdurend bezig is.

* Centrum voor Economische Studiën en Centrum voor Economie en Ethiek, K.U. Leuven. Luc Bouckaert, Dirk Van de gaer en Luc Van Ootegem hebben mij geholpen om een eerste versie van deze tekst te verbeteren. Zij zijn natuurlijk absoluut niet verantwoordelijk voor de inhoud.

Iedere lezer is voor deze oefening even geschikt (of ongeschikt) als ik. Het is dan ook mijn enige bedoeling om door enkele licht-provocerende stellingen de discussie los te weken. Deze tekst moet dus niet gelezen worden als een poging tot objectieve voorspelling¹, maar als een persoonlijk gekleurde interpretatie van recente tendensen. Deze persoonlijke inkleuring vertoont twee aspecten. In de eerste plaats ben ik beter op de hoogte van de ontwikkelingen in mijn eigen vakgebied (publieke economie en welvaartstheorie) dan van die in andere specialisatiegebieden. In de tweede plaats is het onmogelijk voorspellingen en hoopvolle verwachtingen van elkaar te scheiden. Mijn toekomstvisie wordt dus mede bepaald door mijn persoonlijke wetenschapsfilosofische en ethische uitgangspunten. Het is onmogelijk daarop binnen het bestek van deze tekst dieper in te gaan en ik zal verplicht zijn ongenueanceerde stellingen te poneren zonder dat ik ze echt kan onderbouwen. Het is daarom des te belangrijker deze stellingen te relativiseren.

Voor ik aan mijn grootse opdracht begin, wil ik drie voorafgaande problemen schetsen. Vervolgens ga ik achtereenvolgens in op ontwikkelingen in de micro-economische basisveronderstellingen, de behandeling van macro-economische problemen en de welvaartstheorie. Ik besluit met een kijk op de situatie in Vlaanderen.

1. Drie voorafgaande problemen

A. Tijdspectief

Voor we aan een toekomstvoorspelling toe zijn, moeten we eerst het tijdspectief voor onze voorspellingen vastleggen. Evoluties binnen de economische wetenschap kunnen geanalyseerd worden met behulp van dynamische begrippen die ons welbekend zijn vanuit de theorie van de economische bewegingen. Zo is het duidelijk dat er in de economie meer en meer sprake is van voorbijgaande *modes*. De sociale achtergrond daarvan is net dezelfde als op de kledingmarkt: wetenschappelijke *modes* worden verklaard door demonstratie- en diffusie-effecten op de steeds meer geïnstitutionaliseerde markt van de economische wetenschap. Om niemand voor het hoofd te stoten, kan ik beter geen voorbeelden geven van volgens mij voorbijgaande *modes*.

Op iets langere termijn bemerken we het bestaan van *cycli*. Zo gaat de

¹ Lezers die dit tijdschrift rond het jaar 2010 inkijken, worden vriendelijk verzocht onmiddellijk met de lectuur van dit artikel op te houden.

interesse voor groeitheorie blijkbaar geregeld op en af, zonder dat het groeifenomeen echt volledig wordt begrepen. Die cycli komen niet alleen voor in de theoretische interesses, maar ook in de ideologische klemtonen. Zo durf ik b.v. zonder al te veel twijfel voorspellen dat binnen een vijftiental jaren opnieuw een grotere aandacht voor sociale gelijkheid en (misschien) een meer positieve houding tegenover overheidsinterventie zullen ontstaan zijn (om dan na een twintigtal jaren weer af te nemen).² In verband met die cycli is de les voor de verstandige wetenschapper duidelijk: men moet gewoon voortdoen waar men mee bezig is en op geregelde tijdstippen komt men automatisch opnieuw aan de oppervlakte. Ook cycli interesseren mij daarom niet echt bij mijn voorspelling.

Ik wil een nog iets langer tijdspectief aanhouden en zoeken naar de fundamentele *trends* in de economische wetenschap. De uitdaging bestaat er dan in om door de cycli en *modes* heen te kijken: hier ligt precies het speculatieve van de hele oefening.³ Om niet al te belachelijk te worden, wil ik mijn tijdshorizon beperken tot een twintigtal jaren.

B. Trendbreuken

Een voorspelling van trends wordt zinloos als er zich structurele breuken in die trends zouden voordoen. Nagenoeg iedereen zal het er wel over eens zijn dat de geschiedenis van de economische wetenschap minstens twee zo'n breuken heeft gekend: de marginalistische en de Keynesiaanse revolutie. De eerste werd wellicht vooral veroorzaakt door een streven naar interne consistentie, bij de tweede woog de confrontatie met de maatschappelijke realiteit van grote werkloosheid zwaarder door. Maar we moeten ons hoeden voor oververeenvoudiging: in beide gevallen was er een combinatie van interne en externe druk. Een nieuwe breuk in de volgende decennia zou natuurlijk mijn hele toekomstvoorspelling als een kaartenhuisje in elkaar doen storten. En de breuken zelf zijn (bijna per definitie) niet te voorspellen. Wat ik wel durf te voorspellen is dat zich op korte termijn *niet* de anti-neoklassieke "paradigmawissel" zal voordoen, die gedurende de laatste decennia voortdurend is "voorspeld" door allerlei auteurs. Ik denk eerder dat

² In België kan het wegens de problematiek van de overheidsschuld misschien wat langer duren.

³ Naast *modes*, *cycli* en *trends* kan men ook *groei* onderscheiden. Zoals verder zal blijken, ben ik optimistisch over de toekomstige evoluties binnen de economische wetenschap, maar de vraag of er überhaupt wel groei (mogelijk) is zou ik toch liever openhouden.

de veranderingen waarnaar zij streven zich onder hun neus binnen de hoofdstroom van de economie aan het voltrekken zijn.

C. Deelgebieden van de sociale wetenschappen

Tenslotte ben ik er niet zeker van dat de afbakening van de deelgebieden binnen de sociale wetenschappen gedurende de volgende vijftig jaar stabiel zal blijven. We moeten niet vergeten dat de verschillende sociaal-wetenschappelijke disciplines eigenlijk nog zeer jong zijn. Bovendien lijken de grenzen ertussen steeds vager te worden. Ik kom daar nog op terug in de volgende afdelingen. Dit impliceert meer bepaald ook dat ik het moeilijk vind om te definiëren wat "economie" eigenlijk is en of die "economie" gedurende de volgende decennia als aparte discipline zal overleven. Weliswaar remt de structuur van ons universitair bestel de interdisciplinaire contacten af en wordt er op die wijze een min of meer kunstmatig gevoel van identiteit gecreëerd bij wetenschappers die aan dezelfde faculteiten verbonden zijn. Maar Galbraith heeft zeker meer uitgesproken intellectuele affiniteit met de meeste sociologen dan met Debreu, en experimentele economen zijn meer verwant met experimentele psychologen dan met de bouwers van macro-economische modellen. Om toch enigszins een focus te hebben zal ik economie (vaag!) definiëren als de "empirische maatschappijwetenschap die zich bezig houdt met de sociale processen van produktie en verdeling".⁴ En ik zal mij uitsluitend concentreren op evoluties binnen de *hoofdstroom* van het denken.

Mijn uitgangspunten kunnen dus kort als volgt worden samengevat: ik zoek naar trends binnen de hoofdstroom van wat nu "economie" wordt genoemd. Ik beperk mij tot een tijdshorizon van ongeveer twintig jaar en veronderstel dat er zich geen drastische structurele breuken gaan voordoen.

2. Het belang van speltheorie, van asymmetrische informatie en van onzekerheid: naar een vernieuwd micro-economisch model

De fundamentele trends in een wetenschap worden bepaald door de evolutie in het theoretische basismodel. Er bestaat weinig twijfel over

⁴ Ik realiseer mij dat normatieve economie en welvaartstheorie slecht in deze definitie passen: ik bespreek dit gebied in afdeling 4.

dat de economie van de vorige decennia gebaseerd was op het model van rationele individuen die in hun optimerend gedrag beperkt worden door een objectief gegeven marktomgeving. Informatieproblemen en imperfecte concurrentie kwamen natuurlijk ook aan bod, maar werden meestal tegen de achtergrond van het vereenvoudigde model geprojecteerd. Zeker in de meer toegepaste deeldomeinen bleef de behandeling ervan uiterst partieel. Die situatie is nu aan het omkeren. Er ontwikkelt zich een basismodel waar de individuen beslissingen nemen in een strategische omgeving, gekenmerkt door asymmetrische informatie en onzekerheid. De vroegere standaard van perfecte informatie en objectief gegeven prijzen wordt nu het speciale geval. Ik denk dat die tendens zich nog zal versterken.⁵ Ik heb daarvoor twee (samenhangende) redenen.

In de eerste plaats is het veelbetekenend dat deze evolutie niet beperkt blijft tot een groepje meer theoretisch geïnteresseerde ingewijden in de micro-economie. Er groeit weliswaar een erg gespecialiseerde speltheoretische literatuur, maar tegelijkertijd dringt de invloed ervan snel door in alle deelgebieden van de economie. Ik geef slechts enkele voorbeelden. Het meest opvallend is ongetwijfeld de stortvloed van nieuw onderzoek in de industriële economie, die ondertussen onherkenbaar is gewijzigd in vergelijking met enkele decennia geleden, en die de financiële economie in haar zog meesleurt. Een even drastische revolutie lijkt bezig in de ontwikkelings-economie. En het nieuwe denkkader dringt ook binnen in de publieke economie (waar de introductie van de idee van inefficiënt-compatibiliteit tot een verruiming en verdieping van de inzichten uit de tweede-besttheorie leidt), de macro-economie (denk aan de theorieën over de reputatie van overheden en geloofwaardigheid van politiek, aan de integratie van de structurele kenmerken van de kredietmarkt), de internationale economie (monopolistische concurrentie en internationale handel, internationale coördinatieproblemen). Ik denk dat deze selectie van voorbeelden kan volstaan. De wetenschaps-socioloog zou aan deze beschrijving zeker het feit koppelen dat ook de basishandboeken van onze discipline steeds meer van deze nieuwe inzichten reflecteren.

Belangrijker nog dan deze "sociologische" argumentatie vind ik het intern-theoretische argument. Ik twijfel er niet aan dat het hier gaat om een enorme stap voorwaarts. Iedereen die (zoals ik) verplicht is aan kandidatuurstudenten een traditionele inleidende cursus te geven,

⁵ Deze voorspelling wordt ook gemaakt door verschillende economen in het speciaal nummer van de *Economic Journal*.

kijkt vermoedelijk verlangend uit naar het ogenblik waarop hij verlost zal zijn van een micro-economie over perfecte concurrentie, zonder ondernemers die moeilijke en strategische beslissingen moeten nemen, en van een macro-economie waar de levende realiteit van loonvorming, bankiersbeslissingen op imperfecte kredietmarkten en politieke onderhandelingen in dode aggregaten wordt gestopt. De nieuwe benadering met onzekerheid, asymmetrische informatie en strategische omgevingsbrengt de mens opnieuw binnen in de economische theorie.

Ik zou mijn optimisme verder willen expliciteren door drie (volgens mij verheugende) tendensen te voorspellen, die samenhangen met de wijziging in het basismodel van de economie.

Tendens 1

Concrete instituties zullen een belangrijke rol spelen bij de verklaring van het gedrag. Maar tegelijkertijd zullen die instituties ook meer en meer deel gaan uitmaken van wat verklaard wordt

Eén duidelijke boodschap van de nieuwe benadering is het grote belang van een gedetailleerde beschrijving van de instituties waarbinnen de individuen hun beslissingen nemen. Op het eerste gezicht kleine verschillen in de context kunnen tot zeer verschillende uitkomsten leiden (b.v. theorieën over veilingen). De hoeveelheid informatie die ter beschikking wordt gesteld is cruciaal voor het uiteindelijke resultaat. Sociale normen kunnen fungeren als ankerpunten voor de coördinatie van gedrag. Theorieën die met deze fenomenen geen rekening houden (die de economische agenten plaatsen in een soort van etherische zui-vere ruimte) zullen volgens mij in onbruik raken.

De kenmerken van instituties zullen niet alleen gebruikt worden als verklarende factoren. Zij zullen ook deel gaan uitmaken van wat verklaard wordt. Een beschrijving van de gevolgen van de institutionele context voor het individuele gedrag kan immers ook een beter inzicht opleveren in de efficiëntie en, daarmee samenhangend, de bestaansredenen van verschillende instituties, b.v. in ontwikkelingslanden (sharecropping), in de financiële sector of in de politieke sfeer (vergelijking van stemprocedures): Dit is als het ware een visie van bovenaf. Op een meer fundamenteel niveau kan de speltheorie ons beter doen begrijpen op welke wijze en waarom sociale normen en instituties kunnen ontstaan als een reactie van rationele individuen op allerlei coördinatieproblemen. Dit zou men een benadering van onderuit kunnen noemen.

Een belangrijke toepassing hiervan is de visie op de overheid. Het lijkt mij evident dat de endogenisering van de overheid (door de publiekekeuzetheorie) snel zal worden voortgezet, en ook meer en meer zal doordringen in gebieden zoals de macro-economie en de internationale economie. Dit zal de voorspelkracht van de economie sterk verhogen. De voorbeelden liggen voor het grijpen. Hoe kan men iets zeggen over de effecten van protectionistische maatregelen (of het tegenovergestelde: het stimuleren van vrijhandel) wanneer men niet tegelijkertijd de reacties van andere overheden in de analyse betreft?⁶

In het algemeen impliceert dit alles dus een toename van de interesse voor niet-marktprocessen. Ik zou zelfs hopen dat economen meer zullen te zeggen hebben over echte conflictsituaties, zelfs over oorlogen. Het gebruik van geweld is in de economische realiteit zo dominant aanwezig dat de volledige verwaarlozing ervan in ons theoretisch kader op zijn minst verrassend is. Om maar één voorbeeld te geven: men kan toch moeilijk staande houden dat kolonisatie en slavenhandel bij de economische analyse van de groei en de mondiale inkomensverdeling volledig exogeen gehouden kunnen worden. Het gaat hier over fenomenen met belangrijke economische gevolgen en die, wat voor mijn analyse belangrijker is, mede door economische factoren veroorzaakt werden. De speltheoretische analyse van conflicten zal het ons mogelijk maken het gebruik van geweld in onze analyses te integreren.

Ik wil wel graag benadrukken dat ik niet heb voorspeld dat de formele analyse die op dit ogenblik de economie domineert, zal worden vervangen door een soort van neo-institutionele veredelde journalistiek (waarvan het overigens inspirerende werk van J.K. Galbraith een typevoorbeeld zou kunnen zijn). Wat ik voorspel is dat de analyse van instituties binnen het zich ontwikkelende formele kader zal worden geïntegreerd.

Tendens 2

Geschiedenis wordt belangrijk

Het belang van instituties suggereert al dat de geschiedenis en het gebruik van data uit de geschiedenis belangrijker zullen worden. Hiervoor zijn ook goede theoretische redenen: de speltheoretische analyse leert ons dat er vele situaties met multi-pele evenwichten bestaan, waarbij de selectie van het uiteindelijk bereikte evenwicht afhangt van de

⁶ Op de normatieve gevolgen daarvan kom ik terug in afdeling 4. Ik wil mij voorlopig bij de verklarende analyses houden.

historische context. Dit gaat zeker leiden tot een toegenomen aandacht voor de dynamica in niet-evenwichtssituaties. De chaostheorie zal ons overigens blijvend confronteren met de grenzen van de wetenschappelijke voorspelbaarheid. Maar er is meer: het inzicht zal groeien dat we de voorgeschiedenis nodig hebben om te voorspellen wat er in een bepaalde speltheoretische situatie zal gebeuren.

Het is overigens absurd dat een wetenschap die pretendeert empirisch te zijn, zo weinig aandacht heeft gehad voor de geschiedenis, terwijl er tegelijkertijd soms geklaagd wordt over het gebrek aan variatie in de ter beschikking staande gegevens. De belangrijkste verklaring hiervoor is volgens mij dat economen altijd een beetje bang zijn geweest voor de geschiedenis, omdat zij gewoon geen geschikt kader hadden om concrete situaties uit het verleden beter te begrijpen. Bovendien blinken economen niet bepaald uit door hun ijver om zelf data te verzamelen. Op beide punten is er volgens mij een duidelijke vooruitgang. Ik kom zo tot mijn derde belangrijke tendens.

Tendens 3

Economie zal meer evolueren in de richting van een echte empirische wetenschap

Voor degenen die, zoals ik, geloven dat de economie een empirische maatschappijwetenschap moet zijn, is het huidige beeld soms een beetje ontgoochelend. Enerzijds bestaat een groot gedeelte van de wetenschappelijke literatuur uit gesofistikeerde theoretische analyses zonder toetsing. Soms blijft er een band met de realiteit in de zin dat het theoretische model een "ex post"-rationalisatie van een bepaalde observatie biedt. Zolang er geen expliciete empirische vergelijking van alternatieve verklaringen wordt geboden, kunnen deze rationalisaties echter hoogstens als hypothesen worden beschouwd en komt de redenering vaak nogal *ad hoc* over. Soms hebben de theoretische analyses niets met de realiteit te maken en gaat het gewoon om (interessante) toegepaste wiskunde.⁷ Anderzijds is er tegelijkertijd een proliferatie van kwantitatieve technieken en van artikelen die uitsluitend als bedoeling

⁷ Ik heb constant blootgestaan aan de verleiding om mijn eigen stellingen te staven met uitspraken van gezaghebbende economen. Laat mij hier toch een eerste keer aan die verleiding toegeven. Morishima schrijft in het speciaal nummer van de *Economic Journal* over sommige al-te-pure wiskundige economen: "Scholars of this group expend their energies on competing with each other in demonstrations of intellectual and theoretical ability, and regard as their inferiors those who contend the need to observe the real world. This phenomenon is a palpable symptom of scientific degeneration" (p. 74).

hebben een techniek te "illustreeren" (en die dat ook zeer uitdrukkelijk stellen, alsof de auteurs absoluut niet blootgesteld willen worden aan de kritiek dat ze iets over de werkelijkheid zouden hebben ontdekt).

Zowel de constructie van theoretische modellen als het ontwerpen van statistische technieken zijn essentieel voor de economie. Maar de ware bestaansreden van een empirische sociale wetenschap ligt toch in het boeiende gebied tussen theorie en empirie. En daar gebeurt relatief minder: er zijn niet zo veel artikelen die een theorie vooropstellen en die vervolgens op een gestructureerde wijze met empirische data confronteren. Een duidelijk symptoom hiervan is het geringe aantal economen dat zelf zijn eigen data verzamelt (de meest relevante om een theorie te toetsen) en de grote luiheid waarmee half-relevante data worden gebruikt in daardoor volledig irrelevante empirische analyses (b.v. het gebruik van geaggregeerde data om micro-theorieën te toetsen). Voor een deel wordt dit verklaard doordat economen zich vooral geconcentreerd hebben op de analyse van maatschappelijk-belangrijke fenomenen. Dat zijn immers niet noodzakelijk de fenomenen die het best geschikt zijn om theorieën te toetsen.⁸

De grote belangstelling voor actuele problemen ligt overigens ook mede aan de oorsprong van de stroom van empiristische toegepaste artikelen waar de theorie ofwel ontbreekt ofwel geconstrueerd is om de resultaten te verklaren. Deze situatie wordt in de hand gewerkt door het vrijwel volledig ontbreken van replicatiestudies en het gemak waarmee niet-robuste en elkaar tegensprekende empirische studies worden geproduceerd (en vaak gepubliceerd) zonder naar verklaringen te zoeken. Ik zwijg dan nog over de soms merkwaardige correlatie tussen de empirische resultaten en de ideologische vooringenomenheid van de betrokken onderzoeker.

Het is mijn hoop en mijn verwachting dat die situatie gaat verbeteren en juist de theoretische ontwikkelingen in verband met het micro-eco-

⁸ Ik geef hier een tweede citaat om recht te doen aan de econoom waaraan ik die volgens mij belangrijke vaststelling heb ontleend. Alvin Roth schrijft in zijn bijdrage tot de speciale editie van de *Economic Journal* (p. 108): "The problem as I see it is that empirical work in economics has focused disproportionately on economically important questions. In case this does not seem like a heavy indictment, let me explain. While answering questions about important parts of the economy is a good thing for economists to try to do, it need not be the activity that best fosters the growth of theory, or fosters the growth of the best theory. And the relative neglect of empirical work directed primarily at testing and developing economic theory may therefore slow the growth of practical economic knowledge, since sound theory is of incalculable practical value."

nomische basismodel kunnen daarbij helpen. Ik voorspel dus dat de economie meer een empirische wetenschap gaat worden. Die evolutie is volgens mij reeds duidelijk bezig. Dat blijkt uit de politiek van gerenommeerde tijdschriften. Enkele jaren terug moedigde de hoog-theoretische *Review of Economic Studies* zeer uitdrukkelijk de publikatie aan van artikelen waarin theorieën met de realiteit worden geconfronteerd. Steeds vaker wordt ook geëist dat de auteur bereid is zijn data ter beschikking te stellen voor replicatiestudies (zowel de *American Economic Review* als de *European Economic Review*).

Ook de praktijk van de onderzoekers zelf is zich aan het wijzigen. Naast de econometrische studies op macrogegevens wordt er steeds meer werk verricht op grote micro-economische datasets, met speciale aandacht voor panel-data. Meer en meer economen zoeken zelf naar reële data die geschikt zijn om hun theorieën te toetsen: gegevens over veilingen b.v. Bovendien komen er steeds meer experimenten en speciaal opgezette veldstudies. Ik denk en hoop dat deze tendensen zich in de volgende decennia zullen doorzetten. Ik denk overigens ook dat het empirisch onderzoek meer en meer zal worden voorafgegaan door, en onderbouwd en aangevuld met, een veralgemeend gebruik van computersimulaties, die in de plaats zullen komen van eenvoudige, direct gespecificeerde functionele vormen.

Laat mij wel duidelijk zijn. Natuurlijk zullen de mathematische modelconstructie en de "op economie toegepaste wiskunde" ook blijven bestaan, en hetzelfde geldt voor de echte econometrie en de "op economie toegepaste wiskundige statistiek". Zonder die twee is ook de middenpositie tussen theorie en empirie ten dode opgeschreven. Maar als de middenpositie niet wordt uitgebouwd, zal de economie (in mijn definitie: als empirische maatschappijwetenschap) niet langer bestaan en zal ze (misschien onder een andere naam) opnieuw moeten worden uitgevonden. Overigens is ook voor waardevol empirisch onderzoek het gebruik van wiskundige technieken meestal onontbeerlijk.

3. Maatschappelijke uitdagingen, de identiteit van de economie en de micro/macro-kloof

Uit de vorige afdeling komt een redelijk optimistische visie naar voren. Dat belet niet dat de geschetste evolutie ons ook confronteert met moeilijke uitdagingen. In deze afdeling ga ik even in op twee ervan: de identiteit van de economie en de toepassing van het denkkader op macroproblemen. Hier worden mijn voorspellingen nog meer speculatief en

in beide gevallen zal ik twee mogelijkheden vooruitschuiven en mijn eigen voorkeur duidelijk maken.

Uitdaging 1

Het rationaliteitsconcept en de identiteit van de economie

De speltheoretische analyse toont ons dat we spoedig de limieten van het traditionele concept van de economische rationaliteit bereiken. De populariteit van modellen van "beperkte irrationaliteit" of "bounded rationality" neemt dan ook toe, en sommige micro-economen benadrukken het belang van percepties en cognities en willen deze concepten in het denkkader integreren en via experimenten toetsen. Hier duikt onmiddellijk het probleem op van de afbakening van de disciplines. Betekent deze opening het einde van de economie en de integratie van psychologie en economie?

Sommigen zullen zo'n integratie automatisch als een grote vooruitgang beschouwen. Ik ben daar niet zo zeker van. Alles hangt ervan af welke vorm die geïntegreerde wetenschap zou aannemen. De kracht en de aantrekkingskracht van de economie liggen in het consistente theoretische kader en in de formele modelconstructie. Op dit ogenblik zijn dat niet de sterkste kanten van de psychologie. (Ook daar is het overigens niet altijd gemakkelijk vroegere experimenten te repliceren.) Als de integratie van psychologische ideeën zou leiden tot een sterke toename van "ad hoc"-empirisme, zou ik deze evolutie ten zeerste betreuren. Ik denk overigens dat er steeds voldoende economen zullen blijven die dat aanvoelen zoals ik en dat we dus niet allemaal psychologen gaan worden. Er ontstaat dan het gevaar dat deze vorm van "psychologische micro-economie" weggroeit van de hoofdstroom van de economie. Veel van de voordelen die ik in de vorige afdeling heb geschetst, zouden dan opnieuw verloren gaan.

Er is echter ook een tweede (positieve) mogelijkheid. Het is mogelijk dat empirische ervaring en theoretische inzichten uit de psychologie gevaloriseerd worden, zonder dat het formele basismodel van de economie overboord wordt gegooid. Hierin ligt een grote uitdaging en ik weet niet of de economie die uitdaging zal kunnen waarmaken. Wat zou er dan gebeuren met het rationaliteitsconcept? Het belang van "bounded rationality" zal zeker toenemen. Maar daarnaast zijn nog andere wegen mogelijk.

a) Sommige aspecten van percepties en cognities kunnen geïntegreerd

worden via het herinterpreteren van de speltheoretische omgeving, en meer bepaald ook van de preferenties. Niet alleen instituties hebben dan belang, maar ook de wijze waarop instituties én normen worden gepercipieerd. De psychologische definitie van het spel gebeurt vóór het spel wordt gespeeld en de formele speltheorie moet worden aangevuld met een theorie over preferentievorming en informatieselectie. Openheid voor preferentiever verschillen zal overigens toch nodig zijn om de grote culturele verschillen in een steeds meer gemundialiseerde economie te integreren.

- b) Het statistische karakter van economische "wetten" moet sterker in de verf worden gezet. Dit impliceert minder aandacht voor het concrete individuele gedrag en voor de individuele uitzonderingen en meer formele analyse van aggregatieproblemen. Het is nodig expliciet de vraag te stellen hoe het gedrag van verschillende individuen met verschillende preferenties en cognities leidt tot globale maatschappelijke effecten.

Dit brengt mij onmiddellijk bij de tweede grote uitdaging.

Uitdaging 2

Maatschappelijke uitdagingen en de micro/macro-kloof

Ik heb mij tot hertoe hoofdzakelijk geconcentreerd op de interne evoluties binnen de economie. Om te voorspellen hoe onze wetenschap zal evolueren, is het zeker ook belangrijk eens te kijken naar de grote problemen die in de volgende decennia door de economische realiteit zullen worden opgeworpen. Deze externe evoluties zijn nog moeilijker te voorspellen en ook hier zijn structurele breuken mogelijk: natuurlijk weet ik niet of en wanneer zich een grote milieuramp of een gewapend conflict zullen voordoen. Maar zoals het er nu uitziet lijken de grootste problemen van de toekomst toch een mondiaal (of macro-)karakter te zullen hebben. Ik denk daarbij aan de grote migratiestromen, die samenhangen met de onderontwikkeling, ook in Oost-Europa, en die het ons onmogelijk zullen maken het ontwikkelingsprobleem nog langer te verwaarlozen. Ik denk aan de milieuproblematiek, vooral waar die een transnationaal karakter heeft. Het potentiële broeikas-effect is hier een typisch voorbeeld. Als antwoord op deze problemen zal het streven naar grotere supranationale verbanden wellicht toenemen. Ook met dit streven hangen belangrijke economische vragen samen.

Er wordt soms gezegd dat de huidige economie op deze vragen geen afdoend antwoord kan geven. Dat is wellicht gedeeltelijk juist, maar toch vind ik dat de economische theorieën over verdeling, over factorbewegingen en over internationale publieke goederen en externe effecten ook nu reeds zeer waardevol zijn. In vergelijking met andere sociaal-wetenschappelijke disciplines hoeven wij niet te blozen (maar natuurlijk ook niet te hoog van de toren te blazen). Belangrijker voor mijn toekomstfantasie is echter een andere vraagstelling: zullen de evoluties die ik heb "voorspeld" helpen om een *beter* antwoord op die vragen te geven? Ik weet het niet. Ik heb ook in dat verband een hoop en een vrees. Laat mij beginnen met de vrees.

Zoals ik heb geschetst, bestaat er een reële mogelijkheid dat de micro-economie steeds meer "micro" wordt, zich gaat beperken tot partiële analyses (b.v. maximaal op het niveau van de bedrijfstak) of zelfs afglijdt (niet noodzakelijk pejoratief bedoeld) in de richting van de psychologie. Ik vrees dat in dat geval de schizofrenie binnen de economie nog groter zal worden dan nu reeds het geval is. Dit zou misschien vermeden kunnen worden als er inderdaad een volstrekt nieuwe macrotheorie ontstaat die rechtstreeks op de aggregaten is gericht. Maar het is meer waarschijnlijk dat de macro-economie zal evolueren in het verlengde van de hybride constructie die we nu hebben, misschien met iets meer toenadering tot de sociologie (vanwege de aard van de problemen en de nieuwe visie op de overheid, en omdat rustig kan worden voorspeld dat de mathematisering zich ook in de sociologie verder door zal zetten). Wellicht zal die theorie (zoals nu) nog wel een poging doen om hier en daar een partieel inzicht uit de micro-economie weg te halen om op geaggregeerd niveau toe te passen (waarvoor dat inzicht vaak niet is bedoeld en waar het soms zelfs niet geldig is, omdat de veronderstelling van een representatieve economische agent niet altijd en zeker niet automatisch zin heeft). Ik zou dit een betreutswaardige evolutie vinden.

Ik hoop dus dat economen er zullen in slagen om vanuit het nieuwe, zoveel interessantere micro-economische kader door te redeneren naar de brede maatschappelijke fenomenen. Alhoewel ik huiver een zo beladen term te gebruiken, veronderstelt dit toch de uitbouw van een nieuwe theorie van het algemeen evenwicht, maar dan ontdaan van de ideologische ballast, en waar evenwicht gedefinieerd wordt in speltheoretische termen en niet in termen van gelijkheid van vraag en aanbod op alle markten. Om misverstanden te vermijden moeten we de naam ervan dan wellicht veranderen. In plaats van algemeen evenwicht spreken we misschien beter over aggregatietheorie, of over de theorie van

de samenhangen binnen het economische systeem. Dit is natuurlijk niet langer een theorie van perfecte mededinging, maar een denkkader dat de nieuwe inzichten van de industriële economie (en de theorie van de publieke keuze) verwerkt. Informatieproblemen en marktrigiditeiten moeten in dat kader worden ingebouwd. Moeilijker: ook de invloed van preferentiever verschillen en sociale normen moet worden gemodelleerd. Om het model inzichtelijk en dus bruikbaar te houden, zal dit alles natuurlijk in een gestileerde mathematische vorm moeten gebeuren.

Dit is een grote uitdaging, maar eigenlijk vind ik dat de eerste bouwstenen voor deze theorie nu reeds zijn gelegd. Ik denk b. v. aan de nieuwe arbeidsmarkttheorieën, de nieuwe theorieën van internationale handel en monopolistische concurrentie, de theorie van het algemeen evenwicht met prijsrigiditeiten en informatie-asymmetrieën op financiële markten. Ik ben dus ook hier eigenlijk optimistisch. In elk geval staat het voor mij vast dat het succes bij deze inspanning uiteindelijk zal bepalen of "economie" als één, min of meer samenhangende, aparte discipline over vijftig jaar nog zal bestaan.

4. De endogenisering van de overheid en de nieuwe welvaartstheorie

Ik ben tot hiertoe uitgegaan van mijn vage definitie van de economie als empirische wetenschap. Een groot gedeelte van wat economen doen is in de eerste plaats normatief van aard en kan moeilijk door mijn definitie worden gegrepen. Veel verwarring zou vermeden kunnen worden als de (theoretische en toegepaste) welvaartseconomie en de analyse van macro-economische politiek geklasseerd zouden worden onder de noemer van "toegepaste ethiek" in plaats van onder die van "sociale wetenschap". Dat zou vooral positief zijn voor het imago van de economie als positieve wetenschap. Ik wil hiermee zeker niet zeggen dat dit soort van onderzoek onbelangrijk is. (Ik spreek hier immers over mijn eigen specialisatiegebied.) De gestructureerde analyse van normatieve problemen is essentieel als we een betere wereld willen creëren en economen zijn (vanuit hun empirische kennis) goed geplaatst om hier een bijdrage te leveren. In elk geval is het domein dat nu door de welvaartseconomie wordt ingenomen veel te belangrijk om het over te laten aan ethici met een beperkt inzicht in de economische realiteit.⁹ Ik twijfel er dan ook niet aan dat het een vaste plaats zal behouden binnen de economische discipline.

⁹ Waarmee niet gezegd is dat ethici geen belangrijke bijdrage kunnen leveren in de maatschappelijke discussie.

Ik voorspel ook hier wijzigingen die samenhangen met de verruiming van het micro-economische basismodel. Zodra we een meer realistische visie op de werking van markten opbouwen en tegelijkertijd de overheid endogeniseren, verandert immers het hele beeld van de normatieve economie. Het is overduidelijk dat er zowel marktfaalingen als overheidsfaalingen bestaan en dat vereenvoudigde recepten niet werken. In dit domein zal het ideologische en oneerlijke gebruik van argumenten natuurlijk nooit vermeden kunnen worden omdat de belangen te groot zijn, maar ik zou toch hopen dat in de wetenschappelijke analyse de domme zwart-witte tegenstelling tussen overheid en markt meer en meer zal worden overstege.

Het kan dan niet meer volstaan vrijblijvende voorschriften voor een "ideale" overheid te formuleren. Er moet gezocht worden naar regels, naar institutionele (of: constitutionele) vormen die tot de beste resultaten leiden. Incentief-compatibiliteit wordt ook hier het sleutelwoord, maar dan toegepast op politici. Er zal intenser gezocht worden naar de juiste mechanismen om die politici te controleren: deze interesse valt samen met de ook maatschappelijk toegenomen aandacht voor de problemen van de parlementaire democratie. Dit alles impliceert dat de bevindingen uit de (positief-wetenschappelijke) publieke-keuzetheorie in de normatieve analyses zullen worden geïntegreerd.

Ik hoop (maar weet niet of ik het mag verwachten) dat die evoluties ook ruimte zullen bieden om nu eindelijk eens los te komen van de utilitaristische wortels van de welvaartstheorie en een rijkere ethische basis uit te bouwen voor de normatieve analyses. Deze evolutie ligt logisch in de lijn van een economische wetenschap waarbinnen intensiever wordt nagedacht over het rationaliteitsconcept en over verschillen in preferenties. De aanzetten hiertoe zijn nu reeds duidelijk in de welvaartstheorie aanwezig: denk maar aan de introductie van ideeën zoals mensenrechten, positieve vrijheden en gelijkheid van kansen in de moderne sociale-keuzetheorie. Ook hier is het nog zeer vroeg om voorstellingen te doen, maar deze ontwikkelingen liggen mij in elk geval zeer na aan het hart.

5. Het onderzoek in Vlaanderen: meer academisch, minder politiek

Tenslotte is het misschien nuttig eens dieper in te gaan op de evolutie van het economisch onderzoek in Vlaanderen na 2000. Mijn verwachtingen daaromtrent kunnen kort worden samengevat: het *academisch-*

economisch onderzoek zal meer academisch worden. Dit is overigens een teken van intellectuele volwassenheid.

Veertig jaar geleden waren praktisch alle Vlaamse (algemene) economen aan de universiteiten tewerkgesteld. Het spreekt vanzelf dat diezelfde mensen ook een belangrijke rol te vervullen hadden in de uitbouw van Vlaanderen op belangrijke posities in de politiek, de banken en het bedrijfsleven. Heel veel academisch-theoretisch onderzoek kon dan ook van hen niet verwacht worden en dat was voor Vlaanderen ook niet de eerste prioriteit.

Die erfenis dragen wij nog steeds voor een gedeelte mee. Vlaamse academici zijn nog steeds soms meer politiek dan theoretisch georiënteerd. Maar de maatschappelijke context is ondertussen volledig veranderd: de universiteiten hebben de laatste jaren honderden economen gevormd die nu belangrijke posities in de politiek, de banken en het bedrijfsleven kunnen bezetten. Als wij onze eigen onderwijsopdracht goed hebben vervuld, kunnen ideologische of partijgebonden stellingen nu ook buiten de universiteit op een vakkundige manier met economische argumenten worden onderbouwd.

Tegen die maatschappelijke achtergrond is er nu behoefte aan een "meer academische" Vlaamse academisch-economische wereld, die meer onafhankelijk en (dus ook) beter wetenschappelijk onderzoek produceert. Ik sluit hiermee het toegepast onderzoek absoluut niet uit: mijn klemtoon ligt op onafhankelijkheid en kwaliteit, niet op het puur-theoretische karakter van de inhoud. Hoewel: het zou niet slecht zijn als de Vlaamse universitaire economen een beetje hoger in hun ivoren toren klimmen en de marktplaats van het politieke gemarchandeerd zouden overlaten aan economen en politici met een expliciete binding aan politieke partijen of andere maatschappelijke groeperingen. Ook vanuit een ivoren toren kan men maatschappelijk zeer bewogen zijn en het is de roeping van de universiteiten om een rationele en tolerante discussie te stimuleren, eerder dan concrete oplossingen naar voren te schuiven. Ik trek het optimisme van mijn tekst hier door. Ik ben ervan overtuigd dat de intellectuele ontvoogding van Vlaanderen tot meer academisch gericht onderzoek zal leiden. Alleen dan zullen wij niet achter lopen in de evolutie die ik heb voorspeld, of: in de vermoedelijk volledig verschillende evolutie die zich in werkelijkheid zal voordoen.

Abstract

Economics After 2000: An Optimistic View

This paper presents a forecast of economics, presented as a number of propositions. The author looks for trends within the mainstream of what is called "economics" nowadays. The time horizon is about twenty years and the author supposes that no radical structural changes will occur in that time period. In light of a new basic model in economy (with asymmetric information and uncertainty) a number of propositions are presented, concerning institutions, history, and the evolution of economics towards a real empirical science. Then the author deals with some social challenges: the identity of economics and the application of the new pattern of thinking on macro problems. As a conclusion the author outlines the new welfare economics and the future of economic research in Flanders.